

Af- en ombouw JeugdzorgPlus: samenwerking tussen instellingen en in netwerk moet beter

Een gesloten plaatsing is voor jongeren met complexe problematiek en hun ouders vaak het laatste redmiddel om henzelf of hun omgeving te beschermen en de negatieve spiraal te doorbreken waarin zij terecht zijn gekomen. De inspectie deelt de ambitie van veldpartijen en gemeenten om gesloten plaatsingen zo veel als mogelijk te voorkomen. Daarvoor is nodig dat op tijd met een jongere en zijn ouders wordt onderzocht wat er aan de hand is, wat de oorzaken hiervan zijn en waar de jongere en het gezin het best mee geholpen zijn. In de jeugdhulp wordt in dit verband gesproken van een 'gezamenlijke verklarende analyse' die gemaakt moet worden. Uit het toezicht blijkt dat dit nog onvoldoende lukt.

De inspectie heeft in dit toezicht nog nauwelijks gezien dat aan een plaatsing in de JeugdzorgPlus of op andere plekken een verklarende analyse vooraf ging. Dit komt onder andere door onduidelijkheid over wie verantwoordelijk is voor het maken van de verklarende analyse, op welk moment dit moet gebeuren, en waar deze verklarende analyse uit zou moeten bestaan. Daarnaast hebben ouders, verwijzers, hulpverleners en de jongere vaak verschillende perspectieven over wat het best is voor de jongere en het gezin op dat moment. Waar de één het liefst zo snel mogelijk optimale bescherming wil bieden, schat de ander in dat het beter is dat de jongere zijn autonomie behoudt. Dit leidt in de praktijk tot druk op de samenwerking en bemoeilijkt het komen tot een gezamenlijke analyse en plan. Verder ziet de inspectie dat het verwijzers ontbreekt aan de expertise, de tijd en de rust om met jongere, ouders en professioneel en informeel netwerk in gesprek te gaan om te komen tot een verklarende analyse. In de praktijk hoort de inspectie terug dat plaatsingen in de JeugdzorgPlus vaak niet te voorkomen zijn omdat een (gevaarlijke) crisissituatie rond een jongere is ontstaan.

De inspectie concludeert daarnaast dat de samenwerking tussen aanbieders van jeugd en opvoedhulp, jeugd- GGZ, LVB, forensische en verslavingszorg beter moet om tot een passend (specialistisch) hulpaanbod te komen voor deze jongeren. De meeste aanbieders die de inspectie in deze toezichtronde heeft bezocht werken met uitsluit-criteria of contra-indicaties. Jongeren met de

meest complexe hulpvragen vallen hierdoor buiten de boot omdat aanbieders niet vanuit alle disciplines (opvoedhulp, GGZ, LVB, verslavingszorg, forensische zorg) hulp kunnen bieden.

De inspectie ziet dit op dit moment gebeuren bij de jongeren die voorheen bij de Zeer Intensieve en Kortdurende Observatie en Stabilisatie (ZIKOS) werden geplaatst. Deze afdelingen nemen sinds begin 2024 geen nieuwe jongeren meer op. Voor deze jongeren blijkt het in de praktijk zeer moeizaam om passende hulp te organiseren. De inspectie wordt met regelmaat geïnformeerd over jongeren voor wie dit niet lukt.

Het ontbreken van passend hulpaanbod zet spanning op de samenwerking tussen verwijzers en aanbieders. De inspectie ziet dat aanbieders druk van verwijzers ervaren om een jongere toch op te nemen, hoewel de aanbieder (van open jeugdhulp) aangeeft de jongere niet de bescherming en de hulp te kunnen bieden die deze nodig heeft. Omgekeerd ervaren verwijzers dat aanbieders de deur dicht houden voor jongeren met complexe problemen vanwege uitsluitingscriteria.

Verklarende analyse en gedragen plan komen niet of niet tijdig tot stand

Een gedeelde integrale analyse van de problemen en krachten van een jongere en diens gezin is nodig om tot gepaste doelen en interventies te komen. Een dergelijke analyse moet voorafgaand aan of ter voorkoming van een plaatsing samen met jongeren en ouders worden gemaakt. In het veld wordt dit ook wel een gedeelde verklarende analyse genoemd¹. Een verklarende analyse is geen 'product' of 'in te vullen format', maar maakt onderdeel uit van de begeleiding en is het resultaat van een gezamenlijke verkenning door de jongere, ouders en professional(s), waarbij aandacht is voor de aanpak van onderliggende oorzaken of omstandigheden die de problematiek van de jeugdige in stand houden. Dit zodat niet alleen de symptomen of de crisis worden aangepakt en de jongere uit de acute situatie wordt gehaald, maar dat de jongere en zijn omgeving ook hulp krijgen bij het aanpakken van onderliggende oorzaken.² De verklarende analyse wordt cliëntgericht, vakbekwaam en integraal uitgevoerd.

Ervaringsdeskundige jongere: "Het is belangrijk dat een verklarende analyse niet door een willekeurige deskundige wordt afgenomen, maar door iemand die je kent en vertrouwt."

De inspectie constateerde in februari 2024 dat verklarende analyses voorafgaand aan plaatsing van jongeren in de JeugdzorgPlus ontbraken. Uit de resultaatverslagen die de inspectie in de zomer van 2024 heeft ontvangen blijkt de situatie op dit punt ongewijzigd.

De inspectie leest wel dat JeugdzorgPlus-aanbieders zelf initiatieven ontwikkelen om tot een verklarende analyse te komen, zoals het aanleveren van een format en het opleiden van de eigen medewerkers hierin. Dit is helpend om binnen de JeugdzorgPlus niet alleen de symptomen te behandelen, maar met de onderliggende oorzaken aan de slag te gaan. Op het moment dat een jongere al in de JeugdzorgPlus verblijft, heeft de verklarende analyse alleen niet meer als doel om te beoordelen óf de jongere het meest gebaat is bij een plaatsing in de JeugdzorgPlus. Zoals de veldnorm voorschrijft hoort het maken van de verklarende analyse dan ook al te hebben plaatsgevonden in een eerdere fase, vóórdat eventueel sprake is van plaatsing in een JeugdzorgPlus-voorziening.

De inspectie hoort tijdens haar toezicht bij aanbieders van open jeugdhulp dat zij nog nooit van de term 'verklarende analyse' gehoord hebben. Slechts één aanbieder heeft voorafgaand aan een plaatsing een verklarende analyse ontvangen. Ook in het toezicht bij de open jeugdhulp ziet de

1 Richtlijn Uithuisplaatsing en terugplaatsing (2023)

2 "Een verklarende analyse geeft inzicht in de samenhang van de problemen, het ontstaan en het voortbestaan ervan en legt verbanden tussen deze factoren. De verklarende analyse als vast onderdeel van ieder (behandel)traject is helpend. Dit helpt om te kijken naar het grotere geheel, naar factoren die van invloed zijn en naar de omgeving en de gezinsrelaties. Dit geeft antwoord op de vraag wat de betekenis is van het gedrag. Dit voorkomt symptoomgericht behandelen en kijkt naar onderliggende factoren die meer zeggen over het daadwerkelijke probleem. Deze factoren als uitgangspunt nemen voor benadering of behandeling maakt daadwerkelijk het verschil." (Veldnormen terugdringen vrijheidsbepalende maatregelen, Jeugdzorg Nederland, oktober 2022).

inspectie dat vier van de negentien aanbieders hun hulpverleners trainen zodat ze zelf de verklarende analyse op kunnen stellen voor jongeren die bij hen in zorg komen.

De overige bezochte aanbieders geven aan dat de ontvangen (achtergrond) informatie, voorafgaand aan een plaatsing, per jongere verschilt en dat ze hiervoor afhankelijk zijn van wat de verwijzer of de vorige zorgaanbieder aanlevert. De aangeleverde informatie bestaat vaak uit een beschrijving van de problemen, de doelen en hulpverleningsgeschiedenis van de jongere, maar dit is niet hetzelfde als een verklarende analyse die met de jongere en ouders is opgesteld. Verder hoort de inspectie van aanbieders dat bepaalde informatie over de jongere soms bewust voor hen wordt achtergehouden in de hoop dat een jongere wordt geplaatst.

De inspectie ziet verschillende oorzaken voor het ontbreken van een gedeelde verklarende analyse:

- > Aanbieders van JeugdzorgPlus benoemen in hun resultaatverslag dat er onduidelijkheid is over wat onder een verklarende analyse wordt verstaan, wie verantwoordelijk is voor het opstellen hiervan en op welk moment deze moet worden gemaakt.
- > Op basis van het toezicht en in de reflectie op de bevindingen hieruit met verschillende belanghebbenden stelt de inspectie daarnaast vast dat het niet eenvoudig is om vanuit verschillende perspectieven tot één gezamenlijke visie te komen op wat er aan de hand is, maar ook en vooral op wat er nodig is voor een jongere. Ouders en verwijzers dragen de verantwoordelijkheid dat de jeugdige niets ernstigs overkomt en gaan in de eerste plaats voor de veiligheid van de jongere. Zij willen de jongere beschermen tegen slechte invloeden van buitenaf of tegen zichzelf. Dit staat soms haaks op de visie van een aanbieder die zoveel mogelijk aansluit bij de jongere en die de jongere wil laten reflecteren en leren van gemaakte keuzes, ook als dit leidt tot risicovolle situaties. Het gaat daarbij om spannende beslissingen, waarbij het in de praktijk voor betrokkenen vaak niet eenvoudig is om de soms zware verantwoordelijkheid voor een beslissing te dragen.

Ouder: *"De inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen is niet slecht, het gaat om hoe de jongere reageert. Er moet soms worden ingegrepen om levensgevaarlijke situaties te voorkomen."*

- > Het ontbreekt verwijzers aan de tijd en de rust om met jongere, ouders en professioneel en informeel netwerk in gesprek te gaan om te komen tot een gezamenlijke verklarende analyse. In de praktijk zijn plaatsingen in de JeugdzorgPlus vaak een gevolg van een (gevaarlijke) crisissituatie die rond een jongere is ontstaan.
- > Ouders benoemen in de reflectie op de bevindingen van de inspectie dat de communicatie en afstemming met ouders verbetering verdient. De inspectie ziet hierbij een relatie met het ontbreken van deze analyse waardoor een gezamenlijk beeld over wat er nodig is en de aanpak hoe daar te komen ontbreekt.

Samenwerking tussen jeugd- en opvoedhulp, jeugd-ggz, verslavingszorg en hulp aan jongeren met een licht verstandelijke beperking moet beter

Jongeren die tot de doelgroep behoren, hebben vaak meerdere hulpvragen tegelijkertijd op verschillende leefgebieden zoals jeugdhulp, onderwijs, geestelijke gezondheidszorg (GGZ) en verslavingszorg. Om deze groep passende hulp te bieden, is samenwerking tussen de verschillende disciplines van belang. De inspectie heeft eerder de wenselijkheid van 'samenwerkingscriteria' benoemd om passende hulp te kunnen bieden en om overplaatsingen te voorkomen.³ Daarmee bedoelt de inspectie dat aanbieders bij meervoudige problematiek de jongere niet afwijzen of overplaatsen, maar de samenwerking met andere disciplines opzoeken om de hulp wel passend te maken.

De inspectie komt op basis van haar toezicht bij negentien aanbieders die hulp bieden aan jongeren met complexe problemen tot de conclusie dat onvoldoende aanbod beschikbaar is op het

³ [Kwetsbare kinderen onvoldoende beschermd Landelijk rapport 2021 vervolgtoezicht](#) (IGJ, 2021).

snijvlak van jeugd- en opvoedhulp, jeugd-ggz, verslavingszorg en hulp aan jongeren met een licht verstandelijke beperking. De inspectie ziet in de praktijk dat dertien van de negentien aanbieders van open jeugdhulp die zijn betrokken in het toezicht gebruik maken van uitsluitingscriteria of contra-indicaties en laten weten in welke problematiek zij zijn gespecialiseerd en aan welke jongeren zij geen hulp kunnen bieden. Jongeren met de meest complexe hulpvragen vallen hierdoor buiten de boot omdat aanbieders niet vanuit alle disciplines (opvoedhulp, GGZ, LVB, verslavingszorg) hulp kunnen bieden.

Veel genoemde uitsluitingscriteria zijn verslavingsproblematiek, suïcidaliteit, seksueel gedragsproblematiek, ernstige psychiatrische problematiek, een bepaalde lichamelijke beperking of het niet hebben van onderwijs of dagbesteding. Het werken met uitsluitingscriteria en contra-indicaties is te begrijpen: het is belangrijk dat een aanbieder goed definieert welke expertise hij kan bieden en wat buiten zijn mogelijkheden ligt. Tegelijkertijd ziet de inspectie dat het tekort in het hulpaanbod voor jongeren met een combinatie van problemen blijft bestaan en door het afbouwen van de gesloten jeugdhulp groter wordt. Bijvoorbeeld voor jongeren die naast psychische problematiek of een verstandelijke beperking ook agressief zijn of een verslaving hebben.⁴ Dit leidt er in de praktijk toe dat jongeren met een complexe hulpvraag (en hun verwijzers) wel tientallen keren een afwijzing krijgen, geen hulp tot stand komt en de situatie van de jongere verslechtert en een perspectief op voortuitgang steeds verder afneemt.

De inspectie ziet dit op dit moment gebeuren bij de jongeren die voorheen bij de Zeer Intensieve en Kortdurende Observatie en Stabilisatie (ZIKOS) werden geplaatst. Deze afdelingen nemen sinds begin 2024 geen nieuwe jongeren meer op. Voor deze jongeren blijkt het in de praktijk zeer moeizaam om passende hulp te organiseren. De inspectie wordt met regelmaat geïnformeerd over jongeren voor wie dit niet lukt.

Een ouder geeft aan dat haar kind voor veel instelling 'te heftig' was en niemand het aandurfde om hulp te bieden waardoor het een crisisplaatsing werd en haar kind nu al een jaar gesloten zit. Zij geeft aan: *"de problematiek is niet complex, de juiste hulp is er gewoon niet"*.

Het ontbreken van passend hulpaanbod zet daarnaast spanning op de samenwerking tussen verwijzers en aanbieders. De inspectie ziet dat aanbieders druk van verwijzers ervaren om een jongere toch op te nemen, hoewel de aanbieder (van open jeugdhulp) aangeeft de jongere niet de bescherming en de hulp te kunnen bieden die deze nodig heeft. Soms gebeurt dit omdat in een regio is afgesproken in beginsel geen jongeren meer in de JeugdzorgPlus te plaatsen. Omgekeerd ervaren verwijzers dat aanbieders de deur dicht houden voor jongeren met complexe problemen vanwege genoemde uitsluitingscriteria. De inspectie hoort verder dat het ontbreken van een toereikend hulpaanbod ook belemmerend werkt om tot een verklarende analyse te komen. Verwijzers ervaren beperkt nut van een verklarende analyse als de hulp die daaruit nodig blijkt te zijn in de praktijk niet beschikbaar is.

⁴ [Zorgen over jongeren met een complexe hulpvraag buiten de gesloten jeugdhulp](#) (IGJ, april 2024)